

Anna Janina Kloza

Temat: Jak świętują Żydzi?

Scenariusz zajęć dla szkół gimnazjalnych/ponadgimnazjalnych.

Czas realizacji: 2 godziny lekcyjne(90 minut)

Cele zajęć:

Po zajęciach uczeń:

- * posiada wiedzę na temat podstawowych świąt żydowskich, takich jak: Szabat, Rosz ha-Szana, Jom Kipur, Chanuka, Purim
- * wie, w jaki sposób religia wpływa na życie codzienne Żydówką
- * zna podstawowe informacje na temat kultury Żydów polskich
- * rozumie pojęcie tożsamości
- * potrafi pracować w grupie

Metody:

- praca z tekstem,
- graficzne objaśnianie terminów i znaczeń,
- burza mózgów,
- giełda pomysłów,
- dyskusja,
- impresyjna,
- ekspresyjna,
- gry i zabawy dydaktyczne.

Formy pracy:

- praca w grupach,
- indywidualna,
- zbiorowa,
- grupowa.

Materiały pomocnicze:

- * arkusze papieru, markery różnokolorowe, kredki, mazaki.

Teksty:

*Kameraz – Kos N., *Szabat, w: Święta i obyczaje żydowskie*, Warszawa 2002, s. 27 – 39

*Lubawicz CH., *Szabat, który czuwał nad Rozą w: Opowieści wokół Szabatu*. Dostępne w internecie:
<http://www.chabad.org.pl>

- *Jędrzejewski P., Krawcowicz B., *Szabat szalom*, Warszawa 2002
- *Kameraz – Kos N., *Pesach*, w: *Święta i obyczaje żydowskie*, Warszawa 2002, s. 55 – 65.
- *Jędrzejewski P., Krawcowicz B., *Hagada na Pesach*, Warszawa 2002
- *Kameraz – Kos N., *Rosz ha-Szana*, w: *Święta i obyczaje żydowskie*, Warszawa 2002, s. 39 – 47.
- *Kameraz – Kos N., *Chanuka*, w: *Święta i obyczaje żydowskie*, Warszawa 2002, s. 79 – 85.
- *Singer I. B., *Wieczór chanukowy w moim domu*.
- * Kameraz – Kos N., *Purim*, w: *Święta i obyczaje żydowskie*, Warszawa 2002, s. 85 -91.
- * Panel wystawy „Jestem stąd. Polska wielu narodów.” dotyczący mniejszości żydowskiej.
- * Wywiad z Klaudią Klimek przeprowadzony podczas realizacji wystawy „Jestem stąd. Polska wielu narodów”.

Przebieg zajęć:

1. Starter: burza mózgów: na początku zawieś na tablicy arkusz szarego papieru. Na środku umieść napis: ŻYDZI. Zapytaj uczniów, jakie skojarzenia nasuwają im się w związku ze społecznością żydowską. Wszystkie propozycje zapisz na arkuszu(lub pozwól zapisać uczniom) tak, aby powstała mapa skojarzeń, np.

ŻYDZI		
<i>kuchnia koszerna</i>	<i>święta</i>	<i>język hebrajski</i>
<i>język jidysz</i>	<i>kultura żydowska</i>	<i>humor żydowski</i>
<i>sztetl</i>	<i>Holocaust</i>	<i>szabas</i> <i>wyznawcy religii mojżeszowej</i>
<i>Stary Testament</i>	<i>Izrael</i>	<i>?</i>

2. Porozmawiaj z uczniami na temat mniejszości żydowskiej. Sprawdź ich wiedzę na ten temat. Praca w parach: poleć uczniom dokładne obejrzenie paneli z wystawy „Jestem stąd. Polska wielu narodów” i zapamiętanie najważniejszych informacji o mniejszości żydowskiej. Poproś, aby sformułowali odpowiedź na pytanie: kim są Żydzi, biorąc pod uwagę pytania pomocnicze:

- a) kiedy i dlaczego Żydzi przybyli do Polski?
- b) jakim językiem się posługiwali?
- c) jak kształtowały się stosunki między Żydami a Polakami?
- d) jak wyglądała sytuacja ludności żydowskiej podczas II wojny światowej?

e) co można powiedzieć o sytuacji Żydów w Polsce?

Po zakończeniu pracy poproś uczniów, aby sformułowali wnioski. Niech zapiszą je w swoich zeszytach.

3. Poinformuj uczniów, że skupią się dzisiaj na poznaniu najważniejszych świąt żydowskich: szabasu, Rosz ha-Szana (i Jom Kipur), Chanuki, Purim.

4. Mini wykład: Wyjaśnij uczniom **specyfikę żydowskiego kalendarza**.

Kalendarz żydowski jest kalendarzem księżycowo-słonecznym. Doba zaczyna się wraz z nadejściem nocy i kończy się wieczorem dnia następnego. Ukazanie się księżyca w nowiu oznaczało początek miesiąca. Stąd jego nazwa "nów księżycy" (hebr. "chodesz"), podczas gdy dla roku używano nazwy "powtórzenie" (hebr. "szana"), która wywodzi się od nawrotów wegetacji roślin w przyrodzie. Ogólnie przyjęta doba ("jom") zaczyna się tu wraz z nadejściem ciemnej nocy. Doba dzieli się na 24 godziny, z których każda posiada 1080 części ("chalakim"), a odpowiednio każda z nich równa się 1/18 minuty lub 31/3 sekundy. Rok zaczyna się z wiosną, przypadającą w miesiącu "chodesz haawiw", a więc w miesiącu dojrzałości owoców. Toteż w miesiącu dwunastym wychodzono do sadów i na pola, aby sprawdzić, czy owoce i płody rolne są już dojrzałe. Istniała wtedy uzasadniona nadzieja, że w następnym miesiącu zboże będzie miało dojrzałe kłosa. W ten sposób, następny miesiąc był pierwszym miesiącem kolejnego roku, który dzielono na 12 części. Jeśli jednak wiosna była spóźniona, wprowadzano wtedy trzynasty miesiąc i uznawano rok bieżący za przestępny. Tak postępowano w starożytności. Miesiące nie miały wówczas oddzielnych nazw, a rozróżniano je na podstawie liczb porządkowych. Dopiero podczas babilońskiej niewoli zaczęto używać obecnie stosowane hebrajskie nazwy miesięcy.

Pierwszym dniem miesiąca był kolejny dzień po dniu, w którym sierp księżyca (półksiężyc) stał się widoczny po raz pierwszy. Dlatego trzydziestego dnia każdego miesiąca zbierała się specjalnie do tego celu powoływana *Rada Kalendarzowa*, a każdy, który zobaczył sierp księżyca, musiał z tej obserwacji złożyć stosowne sprawozdanie. Po złożeniu oświadczenia przez minimum dwóch wiarygodnych świadków, uświęcano nów księżyca, czyli uznawano ten trzydziesty dzień miesiąca za pierwszy dzień nowego miesiąca. Jeżeli jednak nikt nie złożył takiego oświadczenia, następny miesiąc zaczynał się dopiero dnia następnego (czyli trzydziestego pierwszego). Początek nowego miesiąca obwieszczano za pomocą sygnałów świetlnych (ogniowych) oraz specjalnych postaćców, którzy docierali nawet do oddalonych od Jerozolimy miejscowości.

Później przyjęto zasadę od Żydów mieszkających w dalszej odległości od Jerozolimy, wedle której trzydziesty dzień miesiąca zawsze powinien być dniem nowiu księżyca ("rosz chodesz"). Musimy jednak zaznaczyć, że miesiące miały po 29 lub 30 dni, jednak nigdy 31 dni. Uptyw miesięcy wyznaczają fazy księżyca, a święta przypadają zawsze na tę samą fazę. Miesiące trwają na przemian 29 i 30 dni. Ponadto już wówczas zarządzono, że okres trwania wszystkich żydowskich świąt, z wyjątkiem *Jom Kippur*, zostają przedłużone o jeden dzień. Wynikało to z niepewności przy ustalaniu początku nowego miesiąca.

(można skrócić te informacje, wybrać, zdaniem nauczyciela, najważniejsze).

5. Podziel uczniów na 5 grup. Po wybraniu liderów poinformuj uczniów, iż każda grupa zajmie się wybranym świętem i będzie musiała przygotować restaurację/dom, w której będzie celebrowane to święto. Uczestnicy powinni wziąć pod uwagę: potrawy i napoje związane z danym świętem, charakterystyczne przedmioty, symbolikę, stroje. Grupa powinna wymyślić nazwę restauracji, może też zastanowić się nad muzyką.

Materiały dla uczniów:

GRUPA I

SZABAT

1. Na podstawie otrzymanych materiałów (tekstów, pytań pomocniczych) zaprojektujcie żydowską restaurację lub dom, w której będzie celebrowany Szabat. Pamiętajcie o:
 - potrawach i napojach związanych z danym świętem,
 - charakterystycznymi przedmiotami,
 - symbolice,
 - strojach
2. Następnie przygotujcie krótką prezentację o święcie i przedstawcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

PYTANIA POMOCNICZE:

1. Dlaczego Żydzi świętują Szabat?
 2. Kiedy zaczyna się szabat i do kiedy trwa?
 3. Wykonywanie, jakich czynności i dlaczego jest zabronione w tym dniu?
 4. Jak wyglądają przygotowania do Szabatu?
 5. Opiszcie wieczór szabatowy: jakie rytuały odbywają się w domu żydowskim?
 6. Czym jest piątkowy kidusz?
 7. Jak przebiega dzień szabatu?
 8. W jaki sposób kończy się Szabat?
9. Przeczytajcie tekst pt. „Szabat, który czuwał nad Rozą” krótko przedstawcie jego treść i przesłanie.

Kameraz – Kos N., *Szabat, w: Święta i obyczaje żydowskie.*

Szabat jest dla Żydów świętem najważniejszym. Jest wymieniony w Dekalogu jako czwarte przykazanie. W Księdze Wyjścia napisano: „Pamiętaj o dniu Szabatu, aby go święcić. Sześć dni będziesz pracował i wykonywał wszelką swoją pracę. Ale siódmego dnia jest Szabat Pana, Boga twego: nie będziesz wykonywał żadnej pracy ani ty, ani twój syn, ani twoja córka, ani twój sługa, ani twoje służebnice, ani twoje bydło, ani obcy przybysz, który mieszka w twoich bramach. Gdyż w sześciu dniach uczynił Pan niebo i ziemię, morze i wszystko, co w nich jest, a siódmego dnia odpoczął. Dlatego Pan pobłogosławił dzień Szabatu i poświęcił go".(....)Szabat jest świętem na cześć Boga Stworzyciela i na cześć Przymierza, które zawarł Bóg z narodem Izraela. Ma również przypominać Żydom wyzwolenie z niewoli egipskiej.(..) W przykazaniu o Szabacie jest powiedziane, że należy zaniechać wszelkiej pracy. Ogromna władza człowieka nad przyrodą: jej ujarzmianie, podporządkowywanie, kontrolowanie, sprawia, że człowiek zaczął myśleć o sobie jak o twórcy i panu wszystkiego. Szabat zaś powinien mu uzmysłwić, że to Bóg jest Najwyższym Stwórcą.(..)

Przed Szabatem ortodoksyjni Żydzi dokonywali twila, tzn. rytualnej kąpieli w mykwie-specjalnym basenie z bieżącą wodą. Stół nakrywano najlepszym obrusem. Na nim stawiano dwie świece, wino, dwie chałki lub dwa chleby przykryte ozdobną serwetą. Wszystko miało swoje znaczenie

symboliczne: dwie świece symbolizowały sacrum i profanum, dwie chałki-podwójną porcję manny, jaką Żydzi otrzymywali od Stwórcy w każdy piątek podczas owej wędrówki przez pustynię. Serweta miała przypominać rosę, która ową mannę okrywała.

Święto rozpoczynano w piątek po zachodzie słońca zapalaniem i błogosławieniem świec. Zapalano je na 20 minut przed zmierzchem. Szabatowe świece zapala kobieta i jest to jeden z najważniejszych rytuałów w religii żydowskiej. Mężczyźni witali Szabat w synagodze na nabożeństwie odprawianym przed zachodem słońca zwanym Kabałat Szabat. Ważnym elementem szabatu jest kidusz czyli błogosławieństwo wina. Ojciec rodziny wypowiadał: „Bądź błogosławiony Panie, Boże nasz, Królu Wszechświata, Twórco owocu winorośli”. Każdy z uczestników upijał łyk wina. Dalej następowało obmywanie rąk i odpowiednie błogosławieństwa. Następnie ojciec rodziny błogosławił chleb, a każdy brał po kawałku do zjedzenia. Potem zaczynała się wieczerza. W Szabat nikt nie powinien być głodny. Jadano ryby, najczęściej był to faszerywany karp, śledzie, siekaną wątróbkę z jajkiem, rosół z knedelkami(..) Najbardziej charakterystyczną potrawę szabatową podawano w sobotę-czulent, gorące danie, przygotowywane w piątek. W jego skład wchodziło: mięso, ziemniaki, pęczak, cebula, kiszka lub knedel.

Szabat, który czuwał nad Rozą

Młoda dziewczyna stała obok swego ojca na molo w porcie, gdzieś w Polsce, z walizką u stóp. Z pośród dziewięciorga rodzeństwa, 12-letnia Roza została wybrana do podróży do „złotego kraju”, Ameryki. Życie w Polsce było ciężkie, a głód często zaglądał do domu rodziców. W końcu rodzina zaoszczędziła wystarczająco dużo pieniędzy na bilet w jedną stronę do Stanów Zjednoczonych. A do Rozy, najmłodszej z rodzeństwa, uśmiechnęło się szczęście i to ją właśnie wybrali rodzice.

Tata zarzucił walizkę na ramę i szedł dalej w ciszy, poły jego płaszcz rozwarły się na wietrze. Roza widziała, z jakim trudem trzymał swe emocje na wodzy. Trudy życia widoczne były w liniach przecinających mu twarz, w palącym smutku jego mądrych oczu i w siwych nitkach brody. Plecy miał jednak proste jak struna, w jakimś uporze przeciwstawienia się trudom życia.

Z niepohamowanym westchnieniem ojciec zrzucił walizkę na pokład i zwrócił się do córki. Siwa głowa pochylona ku wzniesionej ku górze niewinnej twarzyczce, gdy ojciec wpatrywał się głęboko w jasne oczy córki. Chciał krzyknąć w proteście przeciw okrucieństwu losu. Jak bardzo pragnął zabrać Rozę z powrotem do domu, jak bardzo chciał uściskać ją tak jak wtedy, gdy była zaledwie niemowlęciem. Zamiast tego położył swą drżącą dłoń na jej policzku.

„Roza, *mein kind* (moje dziecko), pamiętaj, B-g czuwa nad tobą na każdym kroku. Pamiętaj Jego prawa i dobrze ich przestrzegaj. Nigdy nie zapomnij, że bardziej niż Żydzi przestrzegają szabatu, szabat czuwa nad Żydami. Ciężko będzie ci w nowym kraju. Nie zapomnij kim jesteś. Przestrzegaj szabatu -niezależnie od tego, co musisz poświęcić.”

„*Tate!, Tate!*” (Tato! Tato!)

Roza ukryła twarz w szorstkości płaszczu ojca, jej szczupłe ramiona objęły go mocno, jakby próbowała uciepować się tego, co było jej bliskie w Polsce. *Tate* znów westchnął ciężko. Jego proste ramiona znów pochylili się nad córką, a łzy obojga zmieszały się ze sobą. Gwizd ze statku w końcu ich rozdzielił. *Tate* pochylił się i jeszcze raz uściskał Rozę, przytulając ją jak tak mocno, że na chwilę straciła oddech w uścisku, który miał przetrwać całe życie. Potem odwrócił się i szedł po pomoście, zgarbiony mężczyzna w końcu pokonany przez trudy życia. Gdy statek odpływał, pozostawiając za sobą polskie sztety, świeża morską bryza owiewała twarze pasażerów, przygotowujących się do rozpoczęcia nowego życia. Dla Rozy podróż wypełniona była pytaniami i niepewnością. Czy jej krewni rzeczywiście będą na nią czekać, czy też będzie zupełnie sama w tym nowym kraju? Jak przerażająca była myśl o nowym życiu bez bliskich, których tak kochała. Gdy statek wpływał do portu w Nowym Jorku, pasażerowie stali ściśnięci przy barierce, krzycząc i klaszcząc w dłonie, zobaczywszy „nowy kraj”. Roza stała z boku, onieśmielona i niepewna. Czy

nowe życie spełni swą obietnicę nadziei, wolności i bogactwa? Czy jej krewni będą na nią czekać, czy też stała się właśnie bezdomną? Roza nie martwiła się długo. Krewni czekali na nią, zatroskani losem „nowicjuszek”. Szybko odeskortowali ją bezpiecznie do domu. Ze swoim dojrzałym wyglądem i zachowaniem Roza nie miała trudności w znalezieniu pracy jako szwaczka.

Życie w Ameryce było nowe i obce. Szybko pozbywano się polskich zwyczajów – razem z religią. Zapomniano o skromności, koszernym jedzeniu i o Torze, tak jak o niemodnych ubraniach i akcencie. Krewni Rozy uważali, że religia była „staromodna” i zupełnie nieprzydatna w Ameryce. Roza jednak nigdy nie zapomniała pożegnalnych słów ojca. Założyła nowe ubrania, które podarowali jej krewni, modnie obcięła włosy, ale nigdy nie zrezygnowała z przestrzegania szabatu.

Niezmiennie każdego tygodnia Roza znajdowała wymówkę, dzięki której wyjaśniała szefowi, dlaczego nie mogła przyjść do pracy w sobotę. Raz bolał ją ząb, innym razem – żołądek. Po trzech tygodniach przełożony zrozumiał, co się dzieje. Zawołał ją do siebie. „Roza” powiedział w dobrej wierze „Zadowolony jestem z ciebie i z twojej pracy. Ale te historie z szabatem muszą się skończyć. Albo przyjdiesz do pracy w sobotę, albo możesz szukać sobie innego zajęcia.”

Usłyszawszy, co się stało, krewni Rozy byli nieugięci. Oczywiście, że musi iść do pracy w szabat. Naciskali na nią, przypochlebiali, prosili i przekupywali. Roza czuł się jak liść rzucony na wiatr, bez wpływu na swój los. Była tak młoda i podatna na zranienia. Chciała zadowolić swych krewnych. Ale słowa ojca wciąż brzęczały jej w głowie. Co powinna uczynić? Przez cały tydzień Roza była oszołomiona sytuacją. „Z jednej strony *Tate* nie ma tutaj, żeby pomógł mi być silną, a poza tym chcę być miła dla moich nowych przyjaciół. Potrzebuje przyjaciół. Chce znaleźć swoje miejsce w tym nowym świecie” myślała. I zaraz przychodziła jej do głowy inna myśl. „Z drugiej strony, jak mogłabym zapomnieć o szabacie? Jak mogłabym zrezygnować z tego piękna, którego nauczył mnie *Tate*? „Roza, kochanie, posłuchaj nas. To dla twojego dobra.” powtarzali krewni, aż opór Rozy malał. W piątek Roza poszła do pracy z drugim śniadaniem w rękę i głową zatopioną w myślach. Usiadła przy swojej maszynie, przysłuchując się brzęczeniu innych maszyn, gdy w roztargnieniu pracowała. Czy tak strasznie byłoby tak pracować jutro? Czas decyzji był już bardzo blisko. Bzzz, bzzz, bzzz. Maszyna akompaniowała myślom Rozy. Co powinna zrobić – lub może powinna zapytać, co mogła zrobić? Gdy słońce ślizgało się po parapetach Lower East Side, Roza wiedziała już, co zrobi. Była Żydówką i nie będzie w szabat pracować.

Szabat w Ameryce niepodobny był ciepłym szabatom, które znała z domu. Ten tydzień był jeszcze gorszy. Brakowało jej odwagi by powiedzieć krewnym o swojej decyzji. Wyszła więc z domu o poranku, udając, że wybiera się do pracy. Dzień spędziła na chodzeniu w tę i z powrotem po ulicach Manhatanu. Razem z gołębiami odpoczywała w Tompkin's Square Park. „*Tate*, ta piosenka jest dla ciebie” wyszeptwała. Gołębie czyściły sobie piórka. „Jona maca bo manoach”. (gołębica znalazła w nim (szabacie) miejsce spoczynku.). Siedziała więc między gołębiami, śpiewając tradycyjne pieśni szabatowe, łkając między wersami. Gdy trzy gwiazdy w końcu pojawiły się na niebie, wyznaczając koniec szabatu, księżyc oświetlił zmęczoną dziewczynkę i skąpał jej twarz w swym blasku. Roza zwyciężyła, ale to zwycięstwo będzie ją drogo kosztować. Straciła pracę i odsunęła od siebie rodzinę.

„*Baruch HaMawdil...*” (błogosławieństwo wypowiedane przy końcu szabatu). Czas było skonfrontować się z trudem codziennego życia. Roza skierowała się ku domowi, wyobrażając już sobie straszną scenę, która będzie mieć miejsce, gdy jej krewni dowiedzą się, że nie była w pracy. Gdy zbliżała się do domu, z zamyślenia wyrwał ją krzyk. „Roza! Co.. co... To znaczy, jak się tu znalazłaś? Gdzie byłaś? Roza spojrzała na swego kuzyna, nic nierozumiejącym wzrokiem. „Joe, co się ze mną stanie? Zdecydowałam się przestrzegać szabat i straciłam pracę. Teraz wszyscy będą na mnie źli i rozczarowani, o Joe, co ja teraz zrobię?” mówiła płacząc. Joe spojrzał na nią dziwnie. „Roza, nie słyszałaś?” zapytał miękko: „Co słyszałam?” „Wybuchł ogromny pożar w fabryce. Tylko 40 ludzi się uratowało. Nie było wyjścia z budynku. Ludzie skakali z okien na pewną śmierć.” Głos Joe'a drżał, teraz już płakał otwarcie. „Roza, czy nie widzisz? Ponieważ zdecydowałaś się

przestrzegać szabat, zostałaś przy życiu. Dzięki twojemu szabatowi, uratowałaś się.”

Z pomiędzy 190 pracowników, Roza Goldstein była wśród mniejszości, która przeżyła. Nieszlany pożar w Triangle Shirtwaist Factory wybuchł 25 marca 1911 roku w sobotę i pochłonął życia 149 imigrantów wtedy obecnych. Ponieważ był to szabat Roza Goldstein nie była obecna. Tak jak powiedział jej ojciec, bardziej niż Żydzi przestrzegają szabat, szabat czuwa nad Żydami.

GRUPA II

ŚWIĘTO ROSZ HA- SZANA

1. Na podstawie otrzymanych materiałów (tekstów, pytań pomocniczych) zaprojektujcie żydowską restaurację lub dom, w której będzie celebrowane Święto Rosz ha-Szana. Pamiętajcie o:
 - potrawach i napojach związanych z danym świętem,
 - charakterystycznymi przedmiotami,
 - symbolice,
 - strojach
2. Następnie przygotujcie krótką prezentację o święcie i przedstawcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

PYTANIA POMOCNICZE:

1. Kiedy i jak długo obchodzone jest święto żydowskiego Nowego Roku?
2. Rosz ha -Szana uważane jest za **Jom Tov** – co to oznacza w praktyce?
3. Dlaczego święto jest nazywane Dniem Sądu?
4. Co to jest szofar? Z czego jest wykonany? Kiedy jest koszerne?
5. Co symbolizuje dęcie w szofar?
6. Na czym polega **Taszlit** (strząsanie grzechów)?
7. Jak wygląda świąteczna wieczerza na Rosz – Ha Szana?

ROSZ HA-HA SZANA (dosł. *Głowa Roku*) jest świętem żydowskiego Nowego Roku. Obchodzi się go pierwszego i drugiego dnia miesiąca TISZRI (wrzesień/październik w kalendarzu gregoriańskim). Swym charakterem jednak zdecydowanie różni się od Nowego Roku powszechnie obchodzonego niemal wszędzie na świecie w styczniu. Atmosfera radości miesza się tu z atmosferą grozy i trwogi oraz skruchy przed Bogiem, zwanej TSZUWA.

Rosz HaSzana rozpoczyna Dziesięć Dni Pokuty , które mają za zadanie przygotować duchowo na święto Jom Kippur.

Tradycyjne życzenia noworoczne: „Obyś został zapisany na dobry rok” mają ścisły związek z faktem, że Rosz HaSzana jest uważany za **Dzień Sądu**, a od osądu Boga, który zostaje zapisany w Jego Księdze pamięci- zależy pomyślność i błogosławieństwo w przyszłym roku. Dlatego Rosz HaSzana wraz z następującymi po nim dniami i świętem Jom Kippur jest nazywane **JAMIM**

NORAIM - Dni Strachu (Ięku). Ma to też niewątpliwie związek z samym świętem Jom Kippur, kiedy to dawniej, za czasów świątyni, Najwyższy Kapłan, w ten jeden jedyny dzień w roku, po złożeniu ofiar za grzechy Izraela i po modlitwach ludu błagających o przebaczenie, wchodził poza tzw. drugą zasłonę w Świątyni, do miejsca gdzie stała arka przymierza. Jeśli kapłan uchybił prawu Bożemu w trakcie pełnienia swych obowiązków, po przejściu poza zasłonę groziła mu śmierć, a pojednanie Izraela ze swym Bogiem nie dokonałoby się. Był to więc faktycznie dzień sądu, w którym lud oczekiwał na znak, że jego ofiary i modlitwy zostały przyjęte. Gdy tak się działo następowała radość z pojednania z Bogiem. Jest to zatem święto, mimo wszystko pełne też radości. Talmud Jerozolimski pisze:

„Powszechnym zwyczajem jest, że człowiek mający stanąć przed sądem ubiera się na czarno, zapuszcza brodę i pości, gdyż nie wie, jaki obrót jego sprawa przyjmie. Izrael czyni inaczej. Lud odziewa się w biel, strzyże brody, je, pije i weseli się, gdyż wie że Święty dokona dla nich cudów.”(Rosz HaSzana 1:3)

Rosz Ha-Szana ma swe korzenie w czasach biblijnych. Biblia nazywa ten dzień dniem dęcia w **SZOFAR** - tradycyjny róg barani, stąd upowszechniła się inna nazwa tego święta: *Święto Trąbek*. Miszna stwierdza, że szofar może być zrobiony z rogów jakiegokolwiek zwierzęcia z wyjątkiem krowy. Krowa bowiem kojarzy się z praktykowaniem i umiłowaniem grzechu- z powodu złotego cielca, którego synowie izraelscy sobie zrobili i oddawali mu cześć pod górą Synaj. Słuchanie głosu szofaru i zakaz pracy w Rosz Ha-Szana to jedyne jasno określone w Torze przykazania, które każdy członek narodu Izraela musi wypełnić w to święto.

Powszechnym zwyczajem jest używanie szofaru wykonanego z rogu baraniego. Jest to

nawiązanie do ofiary z barana, jaką Abraham złożył Bogu na górze Moria, zamiast Izaaka:

“A gdy Abraham podniósł oczy, ujrzał za sobą barana, który rogami uwikłał się w krzakach. Poszedł tedy Abraham, a wzięwszy barana, złożył go na całopalenie zamiast syna swego. I nazwał Abraham to miejsce: Pan zaopatruje. Dlatego mówi się po dziś dzień: Na górze Pana jest zaopatrzenie.” (Rodzaju 22:13, 14)

W ostatnim czasie coraz większą popularność zyskują szofary z rogów antylopy- długie i kręte, używane tradycyjnie przez żydów jemeńskich, stąd zwany też szofarem jemeńskim.

Bez względu na to, jakiego zwierzęcia róg służy jako szofar, powinien być on kręty. Koszerny szofar, nadający się na potrzeby Rosz Ha-Szana musi być cały, nie może być wykonany z kilku części, ani nie może mieć dziury lub pęknięcia. Według Talmudu jeśli róg miał dziurę lub pęknięcie, które zostały zreperowane bez uszczerbku dla naturalnego brzmienia szofaru- szofar jest koszerny, jeśli jednak uszczelnienie jest tego rodzaju, że głos instrumentu został zmieniony, szofar jest uważany za niekoszerny. Każdy, kto w czasie Rosz Ha-Szana chce dąć w szofar, powinien sprawdzić swój instrument czy nadaje się do tego rytualnie.

W czasie ceremonii dęcia należy zadbać, by dźwięk szofaru nie generował echa, tak aby słuchające zgromadzenie słyszało czysty dźwięk szofaru.

Zwyczajem w Rosz Ha-Szana jest urządzenie pierwszego dnia, a w społecznościach ortodoksyjnych także drugiego dnia, wieczerzy podczas której spożywa się kawałek chleba i jabłka umaczanych w miodzie, co ma symbolizować nadzieję i błogosławieństwa przyszłego roku (miód w tradycji żydowskiej często utożsamiany jest z błogosławieństwem, gdyż Święty tak pobłogosławił ziemię Izraela iż uczynił ją dla swego ludu krainą mlekiem i miodem płynącą). Stąd jednym z najbardziej rozpowszechnionych symboli żydowskiego Nowego Roku, obok szofaru, jest jabłko i miód. Wśród potraw podaje się rybę lub baraninę z głową, co ma symbolizować życzenie, by w przyszłym roku Bóg uczynił każdego "głową" a nie "ogonem", czyli aktywnym w swych przedsięwzięciach. Nawiązuje to także do nazwy święta: Rosz Ha Szana- Głowa Roku.

Niektórzy w Rosz HaSzana unikają jedzenia orzeszków, gdyż ich drobinki osadzające się w gardle

wpływają na zwiększenie produkcji flegmy, który może utrudnić odmawianie modlitw.

Znany też jest zwyczaj **TASZLICH**, czyli strząsania grzechów. Obchodzący go Żydzi udają się nad rzekę lub inny naturalny zbiornik wody, aby dokonać symbolicznego strząsania grzechów do wody, poprzez odmawianie odpowiednich modlitw, które mają na celu oczyszczenie duchowe i wyrzucanie z kieszeń swych ubrań okruszków chleba do wody (zakwas symbolizuje grzech-podobnie jak w święto Paschy). Zwyczaj ten oparty został na słowach proroka Micheasza, który tak napisał o miłosierdziu Bożym dla ludu Izraela "On zwróci się ku nam i ulituje się nad nami i zmaże wszystkie nasze winy. W głębokości morskie wrzuci wszystkie przewinienia nasze." (7:19)

Dokonywana przez modlitwy **TSZUWA** (skrucha), oznacza powrót do Boga, odnowienie duchowego życia. Na symbolicznym okręgu żydowskiego życia i żydowskiego roku, Rosz Ha-Szana, Dziesięć Dni Pokuty i Jom Kippur stanowią istotny element. Bóg przebacząc grzechy i zapisując pokutującego na nowy [oby dobry] rok, czyni jego życie nowym, jakby je podarował mu po raz drugi.

Rosz HaSzana upamiętnia także dzieło stworzenia, gdyż według judaizmu Bóg rozpoczął dzieło stwarzania nieba i ziemi 1 Tiszri.

Święto jest uważane za **JOM TOV**, obowiązuje więc zakaz pracy, z wyjątkiem czynności niezbędnych do przyrządzania posiłku.

GRUPA III

ŚWIĘTO CHANUKA

1. Na podstawie prezentacji i otrzymanych materiałów (tekstów, pytań pomocniczych oraz ilustracji) zaprojektujcie żydowską restaurację lub dom, w której będzie celebrowane Święto Chanuka. Pamiętajcie o:
 - potrawach i napojach związanych z danym świętem,
 - charakterystycznymi przedmiotami,
 - symbolice,
 - strojach
2. Następnie przygotujcie krótką prezentację o święcie i przedstawcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

PYTANIA POMOCNICZE:

1. Kiedy obchodzone jest Święto Chanuka?
2. Jakie wydarzenie upamiętnia?
3. Czym jest chanukija?
4. Co to jest dreidl?
5. Skąd zaczerpnięty został zwyczaj obdarowywania prezentami w czasie Święta Chanuki?

6. Jakie potrawy pojawiają się na stole w czasie tego święta?
7. Przeczytajcie opowiadanie I. B. Singera „*Wieczór chanukowy w moim domu*”. Krótko opowiedzcie w jaki sposób przebiegał i jakie znaczenie miał dla autora?

Chanuka to święto upamiętniające ponowne oczyszczenie i poświęcenie Bet Ha Mikdasz-Świątyni, która została zbeszczeszczona przez Greków w II w pne i odzyskana przez społeczność żydowską w powstaniu Machabeuszy. Nazwa Chanuka pochodzi od hebrajskiego czasownika chanach- poświęcać, inaugurować. Chanuka znane jest także jako Święto Świeca, nazwa ta nawiązuje do światła siedmioramiennego świecznika znajdującego się w Świątyni, z którym związany jest tzw cud chanukowy, oraz do najważniejszej ceremonii świątecznej- zapalania chanukiji, czyli 9-ramiennego świecznika. Święto Świeca przypada 25 Kislev, z reguły w połowie lub pod koniec grudnia, i trwa 8 dni.

Dla chrześcijan, szczególnie w tych krajach gdzie społeczność żydowska jest dość liczna, jak USA, żydowskie święto Chanuki jest najlepiej znanym im świętem żydowskim, ze względu na fakt, że często przypada ono w pobliżu grudniowych Świąt Narodzenia Pańskiego. Z tego też względu daje się zauważyć wzajemne przenikanie się zwyczajów. Żydzi przejęli od chrześcijan zwyczaj dawania prezentów, chrześcijanie zaś przejęli zwyczaj stawiania w oknach zapalonych świeczników.

Bywa, że turyści odwiedzający sklepy z antykami wskazują na żydowski świecznik i pytają właściciela: „A dlaczego ta menorą jest taka dziwna- ma dziewięć świeczek zamiast siedmiu?” , „Bo to nie menorą, tylko chanukija”.

Chanukija, czyli świecznik chanukowy, który upamiętnia cud związany z menorą, posiada dodatkowe- w stosunku do tradycyjnej siedmioramiennej menor- ramię. Tak więc menorą ma 6 lamp na przeciwległych ramionach + 1 pośrodku, natomiast chanukija ma 8 lamp na przeciwległych ramionach + 1 środkowa.

Potrawy przygotowywane do spożycia w święto Chanuka muszą oczywiście nawiązywać do elementów historii związanej z tym świętem. Właśnie dlatego głównym „bohaterem” przepisów kulinarnych jest oliwa/olej, gdyż Chanuka upamiętnia „cud oliwowy”, dzięki któremu po odzyskaniu i oczyszczeniu Świątyni znaleziona w Świątyni fiołka czystej rytualnie oliwy nadającej się do świecznika świątynnego paliła się przez 8 dni, mimo że jej ilość była wystarczająca zaledwie na jeden dzień. Dzięki temu światło menor- nie zagasło w czasie, gdy przygotowywano kosztowną oliwę do świecznika. Nic zatem dziwnego, że w święto Chanuka przygotowuje się dużo potraw smażonych: przede wszystkim **latkes** (placki ziemniaczane)- bez latkes wprost nie można sobie wyobrazić święta Chanuki, a także pączki. Poza tym robi się także różnego rodzaju racuchy, naleśniki itp. Warto pamiętać także o własnym zdrowiu w trakcie przygotowywania dań; przepisy na święto Chanuka wyśmienicie nadają się, by dodawać do nich całe ziarna zboża, płatki owsiane lub żytnie, otręby, siemie lniane itp., itd. Tego typu dodatki zawierają dużo błonnika, pomagają oczyszczać organizm i regulują poziom cukru we krwi. Ważnym zwyczajem, jest zabawa z dreidel. Dreidel to dziecięca zabawka, która ze względu na ukrytą symbolikę ma także charakter edukacyjny. Dreidel przypomina zabawkę zwaną potocznie bakiem, przy czym dreidel ma kształt sześciianu ściętego u dołu w szpic.

Gra w dreidel jest grą losową. Na każdym z czterech boków dreidel są wyrysowane po jednej z 4 liter alfabetu hebrajskiego: **נ**nun, **ג**gimel, **ה**he, **ש**szin. Litery te tworzą skrót od pierwszych słów zdania: **Nes gadol haja szam** co znaczy: „cud wielki stał się tam”. Nawiązuje

to oczywiście do cudu w Świątyni.

GRUPA IV

ŚWIĘTO PURIM

1. Na otrzymanych materiałach (tekstach, pytań pomocniczych) zaprojektujcie żydowską restaurację lub dom, w której będzie celebrowane Święto Purim. Pamiętajcie o:
 - potrawach i napojach związanych z danym świętem,
 - charakterystycznymi przedmiotami,
 - symbolice,
 - strojach
2. Następnie przygotujcie krótką prezentację o święcie i przedstawcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

PYTANIA POMOCNICZE:

1. Co upamiętnia Święto Purim?
2. Wymień ważne postacie historyczne związane z tym świętem?
3. Jaką księgę odczytuje się w czasie tego święta?
4. Czy na wieczornej uczcie można pić alkohol?
5. Dlaczego dzieci tak lubią to święto?
6. Dlaczego okres ten nazywamy żydowskim karnawałem?
7. Co się jada podczas święta Purim?
8. Jak nazywamy sztuki purimowe (przestawienia)?
9. Jak dorośli i dzieci spędzają wolny czas podczas święta Purim?

PURIM

Purim to żydowskie święto losów. Jego nazwa pochodzi od słowa „pur” znaczącego los, ponieważ to właśnie wyciągnięty los wyznaczył dzień niedosłej zagłady Żydów. W kalendarzu żydowskim święto przypada 14 dnia miesiąca adar (lub II adar w roku przestępnym). W kalendarzu gregoriańskim jest to święto ruchome, które wypada w lutym lub marcu. W 2011 roku Purim rozpoczyna się 19 marca wieczorem i trwa do 20 marca.

Genezę powstania święta opisuje biblijna Księga Estery (hebr. Megilat Ester). W wydarzeniach, do których miało dojść w V w. p.n.e. w Suzie, stolicy ówczesnego imperium Persji uczestniczyły 4 osoby: władca Persji Aswerus, jego żona Estera - Żydówka; jej przybrany ojciec Mordechaj, również Żyd i królewski minister Haman. Zaczęło się od tego, że Mordechaj, wbrew poleceniu króla nie oddał pokłonu Hamanowi. To wystarczyło, by urażony, powodowany nienawiścią dygnitarz podjął decyzję o zgładzeniu wszystkich Żydów w Persji. Datę zagłady: 14

dzień adar wskazał ciągnięty przez Hamana los. Dowiedziawszy się o tym Estera udała się do króla i udaremniła nikczemny plan ministra. Żydzi ocaleli, a Hamana wraz z synami powieszono. Na pamiątkę tego nieoczekiwanego zwrotu akcji powstało święto Purim – najradośniejsze święto w obrzędowym roku żydowskim.

Najważniejszym elementem obchodów święta jest dwukrotne wysłuchanie Księgi Estery, odczytywanej głośno ze specjalnego pergaminowego zwoju (hebr. Megila) w synagodze. Popularnym zwyczajem jest „zagłuszanie imienia Hamana” krzykiem, tupaniem lub grzechotaniem specjalnymi kołatkami zawsze wtedy, kiedy jest ono wspominane. Kolejnym świątecznym nakazem jest dobroczynność czyli wręczenie datków (hebr. matanot le-ewionim) przynajmniej dwóm osobom, znajdującym się w potrzebie oraz wzajemne obdarowywanie się „miszloch manot” (hebr. prezenty posyłane). Zgodnie z zaleceniem prezent ma zawierać dwa artykuły spożywcze nadające się do bezpośredniej konsumpcji.

Ostatnim elementem święta Purim jest uczta purimowa (hebr. seudat Purim) czyli obfity posiłek, w czasie którego wolno nadużywać alkoholu. Zgodnie z tradycją pić można do momentu, kiedy nie widzi się różnicy między „Błogosławionym Mordechajem” a „Przeklętym Hamanem”. Tradycyjnym smakołykiem purimowym są trójkątne ciasteczka z makiem zwane uszami lub kieszeniami Hamana. Uczcie towarzyszą zabawy, tańce, maskarady i przedstawienia, nazywane w jidisz Purimszpil, nawiązujące wprost do wydarzeń opisanych w Księdze Estery.

6. Przeprowadź z uczniami dyskusję dotyczącą świąt żydowskich. Porozmawiaj o tym, czym te święta różnią się od chrześcijańskich a w czym są podobne?

Praca domowa

1. Poleć uczniom przeczytanie ze strony internetowej projektu „Jestem stąd. Polska wielu narodów” wywiadu z Klaudią Klimek. Niech odpowiedzą na pytania: jakie święta żydowskie są dla niej ważne? Czy wszystkie celebry?